

Αθήνα 01.04.2010

Αρ.πρ. 22/01.04.10

Προς: κ.κ. Χάρη Καστανίδα
Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας
και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Μεσογείων 96 - 11527 Αθήνα

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ,

Πρόσφατα δώσατε στη δημοσιότητα το σχέδιο νόμου με τίτλο «*Βελτιώσεις της νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες και ίδρυση νομικού προσώπου για την πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους*». Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της αποστολής του ως Συνήγορος του Παιδιού, χαιρετίζει την παραπάνω νομοθετική πρωτοβουλία θεωρώντας την δικαιοκρατικά ορθή και δικαιοπολιτικά πρόσφορη, ως προς τις προβλέψεις που αφορούν την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων. Συγχρόνως με το εν λόγω σχέδιο νόμου γίνονται ορισμένες θετικές, αλλά κατά την άποψή μας ατελείς προβλέψεις ως προς την λειτουργία και το έργο των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων και την ίδρυση νέου νομικού προσώπου με την επωνυμία «Κέντρο πρόληψης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης και της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από των ανηλίκων».

Σε ό,τι αφορά καταρχάς τον ποινικό σωφρονισμό, χωρίς να υποτιμούμε τα στατιστικά δεδομένα της παραβατικότητας των ανηλίκων, εστιάζουμε στην παιδαγωγική μεταχείριση των εφήβων μέσα από προγράμματα και μέτρα, που απομακρύνουν το ενδεχόμενο του εγκλεισμού τους σε σωφρονιστικό κατάστημα. Οι επιστημονικές μελέτες στην χώρα μας αλλά και διεθνώς έχουν αποδείξει ότι ο ποινικός σωφρονισμός ανηλίκων είναι ελάχιστα αποτελεσματικός ως προς τη μετέπειτα συμμόρφωσή τους, γεγονός που αποδεικνύεται και από την ιδιαίτερα υψηλή υποτροπή των νέων, στους οποίους επιβάλλεται εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα, που ανέρχεται μέχρι και 80%¹. Άλλωστε η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφέρει ρητά ότι: «*Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός*

¹ Βλ. σχετική έρευνα του Εργαστηρίου Εγκληματολογικών και Ποινικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο Ν. Κουράκης, Ε. Σταθουλοπούλου, Φ. Μηλιώνη, «Νεαροί κρατούμενοι μετά την αποφυλάκισή τους: Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τα ποσοστά υποτροπής και η περαιτέρω πορεία τους μέσα στην κοινωνία», περ. *Ποιν. Λόγος*, τεύχ. 6, 2004, σσ. 2895-2912.

παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας» (ν. 2101/92, αρ.37 παρ. 2).

Κατά συνέπεια, οι προβλέψεις του παραπάνω σχεδίου νόμου, που αφορούν την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων, όπως αυτές της τροποποίησης του άρθρου 54 ΠΚ, της αύξησης της ηλικίας έναρξης για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού από τα 13 στα 15 έτη, της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού μόνο σε περιπτώσεις διάπραξης αδικημάτων κακουργηματικού χαρακτήρα, και μάλιστα υπό προϋποθέσεις ειδικά οριζόμενες, του δικαιώματος παράστασης του ανηλίκου και ακρόασης στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων, που αποφασίζει για την υπό όρους απόλυσή του, της κατάργησης της αυτόφωρης εκδίκασης αδικημάτων που τελούνται από ανηλίκους, της μείωσης της προσωρινής κράτησης στους έξι μήνες και του υποχρεωτικού διορισμού συνηγόρου κατά την εκδίκαση κακουργημάτων, δεν μπορούν παρά να τύχουν ευμενούς υποδοχής από τον Συνήγορο του Παιδιού.

Θα επιθυμούσαμε ωστόσο να καταθέσουμε ορισμένες παρατηρήσεις μας σε συγκεκριμένα σημεία του υπό διαβούλευση νομοσχεδίου. Ειδικότερα:

Άρθρο 2 παρ.1, που αντικαθιστά τις παρ. 2 και 3 του άρθρου 126 ΠΚ

Η έναρξη της ποινικής ευθύνης σε μικρή ηλικία ίσως να ανταποκρινόταν στις κοινωνικές αντιλήψεις παλαιότερων εποχών, αλλά σήμερα η μείωση του ορίου ηλικίας χαρακτηρίζεται ακόμα και ως *πολιτισμική οπισθοδρόμηση*². Άξια μνείας είναι η σύσταση, που απευθύνουν οι Κανόνες του Πεκίνου στα κράτη μέλη να αποφεύγουν την έναρξη της ποινικής ευθύνης σε πρώιμο ηλικιακό στάδιο, λαμβάνοντας υπόψη τη συναισθηματική, διανοητική και ψυχική ωριμότητα. Έτσι η πρόβλεψη για την επιβολή περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων από την ηλικία των 15 ετών και πάνω, κινείται στην παραπάνω οπτική. Θα τολμούσαμε, όμως, να προτείνουμε την επέκταση της ηλικίας αυτής στα 16 έτη, καθώς θεωρείται ότι ανταποκρίνεται περισσότερο στις σύγχρονες τάσεις της ψυχολογίας, που τοποθετούν την έναρξη της ψυχοκοινωνικής ωριμότητας του ανηλίκου στην ηλικία αυτή. Το ελάχιστο ηλικιακό όριο των 16 ετών ισχύει σήμερα σε χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία και το Βέλγιο, ενώ είναι σαφής στη διεθνή βιβλιογραφία, αλλά και στο δημόσιο λόγο πολλών κρατών, η τάση ακριβώς να αυξηθούν κατά το δυνατό τα ελάχιστα ηλικιακά όρια για την έναρξη του ποινικού σωφρονισμού (φθάνοντας ακόμη και στα 18 έτη, που ισχύει στο Λουξεμβούργο).

Επί πλέον, κατά τις επανειλημμένες επισκέψεις μας στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων της χώρας μας, έχουμε διαπιστώσει ότι οι επικρατούσες σε αυτά συνθήκες ουδόλως ανταποκρίνονται στις ανάγκες της παιδικής ηλικίας. Επισημαίνεται επίσης ότι οι κρατούμενοι ανήλικοι συμβιώνουν με νεαρούς ενήλικες και αποκτούν εμπειρίες που, αντί να συμβάλλουν στην αποτροπή της περαιτέρω

² Έτσι στη Γερμανία βλ. σχετικά *Α.Πιτσέλά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, 2004, σελ. 155.

εγκληματικής τους εμπλοκής, στην πράξη επιτείνουν την εξοικείωσή τους με τις εγκληματικές συμπεριφορές και την κοινωνική περιθωριοποίησή τους³. Ο Συνήγορος του Παιδιού έχει εκφράσει την άποψη ότι όλοι οι ανήλικοι (κάτω των 18 ετών), στους οποίους επιβάλλονται στερητικές της ελευθερίας ποινές, θα έπρεπε να κρατούνται ξεχωριστά από τους νεαρούς ενήλικες και σε συνθήκες ανταποκρινόμενες στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα δικαιώματα της ηλικίας τους. Επειδή ωστόσο φαίνεται ότι στην πράξη το μέτρο αυτό δεν είναι εύκολο να εφαρμοστεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, αλλά ιδίως εξαιτίας της εκτίμησης περί της ψυχοκοινωνικής ανωριμότητας των παιδιών κάτω των 16, στην ελληνική τουλάχιστον κουλτούρα και πραγματικότητα, εκτιμούμε ότι θα πρέπει ο νομοθέτης να αποκλείσει τον ποινικό εγκλεισμό ανηλίκων μέχρι και την ευαίσθητη ηλικία των 16 χρόνων, που μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιβλαβής για την μετέπειτα εξέλιξή τους, και να προκρίνει και για αυτούς την επιβολή αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων, καθώς οι ανάγκες συνέτισης και αναμόρφωσης τους μπορούν να καλυφθούν από υπάρχουσες δομές και πλαίσια φροντίδας στην κοινότητα.

Άρθρο 2 παρ. 1 εδ. 3

1. Η διατύπωση του εν λόγω εδαφίου, σύμφωνα με την οποία, στην περίπτωση που ο ανήλικος έχει συμπληρώσει τα 15 έτη, επιβάλλονται αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, μόνο «*αν δεν υπάρχει περίπτωση να υποβληθεί ο ανήλικος σε ποινικό σωφρονισμό*», κινδυνεύει ενδεχομένως να παρερμηνευθεί και να απομακρύνει από το πνεύμα που διαπνέει το σχέδιο νόμου, δηλ. την προτεραιοποίηση των λοιπών μέτρων και την εφαρμογή του ποινικού σωφρονισμού μόνο σε ιδιαίτερα σοβαρές περιπτώσεις. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η επιβολή ποινικού σωφρονισμού αποτελεί την εξαίρεση και όχι τον κανόνα και ίσως θα μπορούσε να προταθεί εναλλακτικά η διατύπωση: «*εκτός αν κριθεί αναγκαίο να υποβληθεί ο ανήλικος σε ποινικό σωφρονισμό...*».

2. Επί πλέον, λαμβάνοντας υπόψη ότι η εκδίκαση των υποθέσεων των ανηλίκων γίνεται ορισμένες φορές με καθυστέρηση, όταν αυτοί έχουν ήδη συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους, θα θέλαμε να προτείνουμε τη θέσπιση της δυνατότητας να επιβάλλονται αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και σε νεαρούς που δικάζονται μετά τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους για αδικήματα που διέπραξαν όσο ήταν ανήλικοι, εφόσον κριθεί από το δικαστήριο ότι τα μέτρα αυτά θα βοηθήσουν στη συγκράτησή τους από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (συμπλήρωση του α. 130 παρ.1 ΠΚ). Η δυνατότητα αυτή παρέχεται στην πράξη από ορισμένα δικαστήρια ανηλίκων κατά διασταλτική ερμηνεία του νόμου, ωστόσο είναι χρήσιμο να προβλέπεται ρητά και με νομοθετική ρύθμιση. Από τη μελέτη της αιτιολογικής έκθεσης του σχεδίου νόμου εξάλλου προκύπτει ταύτιση του Υπουργείου με την παραπάνω πρόταση, χωρίς ωστόσο η σχετική τροποποίηση να έχει περιληφθεί στο σχέδιο (βλ. σελ. 3 της Αιτ. Έκθεσης, όπου αναγνωρίζεται ότι: «*Το μεταβατικό*

³ Βλέπε σχετικό Δελτίο Τύπου της 12.11.2008 «Ο Συνήγορος του Πολίτη για τις Φυλακές Ανηλίκων».

στάδιο προς την ενηλικίωση φαίνεται να έχει παραταθεί...Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να τροποποιηθεί το άρθρο 130 του Ποινικού Κώδικα» και επισημαίνεται η ανάγκη ρητής πρόβλεψης της δυνατότητας του δικαστή να επιβάλλει και σε νεαρούς ενήλικες, 18-21 ετών, αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα).

Άρθρο 2 παρ. 2, που αντικαθιστά την παρ. 1 του άρθρου 127 ΠΚ

1. Η σύνδεση της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού με το διαπραχθέν αδίκημα και όχι με την πρόγνωση της μέλλουσας διαγωγής του ανήλικου παραβάτη είναι αναμφισβήτητα σύμφωνη με την αρχή της ενοχής. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μας, η φράση «...ή αποτελεί μέρος της ευρύτερης εγκληματικής δραστηριοποίησης του» καταλείπει πεδία αυθαίρετης ερμηνείας και θα πρέπει να διασαφηνιστεί ή να απαλειφθεί. Ίσως προτιμότερο θα ήταν να χρησιμοποιηθεί η φράση «..η τελείται κατ' εξακολούθηση ή καθ' υποτροπή», που έχει προταθεί από τον καθηγητή κ. Νέστορα Κουράκη⁴.

2. Επί πλέον, επισημαίνεται ότι η έρευνα της προσωπικότητας του ανήλικου, σύμφωνα και με τη θεωρία⁵, θα πρέπει να γίνεται από ειδικούς επιστήμονες και όχι εμπειρικά από το δικαστή, κατά το σύντομο χρονικό διάστημα της δίκης. Στη δικαστική πρακτική των δικαστηρίων ανήλικων Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, και σύμφωνα με το Π.Δ. 49/70 που διέπει την λειτουργία των υπηρεσιών επιμελητών ανήλικων, η δικαστική κρίση βασίζεται στη διεξαχθείσα από τους επιμελητές ανήλικων κοινωνική έρευνα, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις των δικαστηρίων ανήλικων της περιφέρειας συχνά επιβάλλονται μέτρα σε ανήλικους χωρίς την προηγούμενη διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας για την προσωπικότητα του ανήλικου δράστη. Για τον λόγο αυτό, προτείνουμε να περιληφθεί διάταξη, σύμφωνα με την οποία «το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του έκθεση κοινωνικής έρευνας, η έλλειψη της οποίας συνιστά σημαντικό αίτιο αναβολής της δίκης». Η κοινωνική έρευνα άλλωστε είναι απαραίτητο να διεξάγεται σε κάθε περίπτωση που η επιβολή μέτρου βασίζεται και στην εκτίμηση της προσωπικότητας του ανήλικου δράστη.

3. Τέλος, επειδή σε αρκετές περιπτώσεις, για την αποτροπή του ανήλικου από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, δεν είναι απαραίτητος ο ποινικός σωφρονισμός, αλλά θα αρκούσε η απειλή αυτού, προτείνουμε την προσθήκη στο άρθρο 127 ΠΚ μιας παραγράφου, με την οποία να παρέχεται στο δικαστήριο η δυνατότητα να μετατρέπει ή να αναστέλλει υφ' όρον, με ή χωρίς επιτήρηση, μια ποινή ποινικού σωφρονισμού, σύμφωνα και με τη σχετική πρόταση της νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής Κρουσταλάκη που εισηγήθηκε τις ρυθμίσεις του ν.3189/2003.

⁴ Βλέπε σχετικό άρθρο του στο ηλεκτρονικό έντυπο THE ART OF CRIME. “Αναγκαίες βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας περί ανήλικων δραστών”, Τεύχος 13 - Φεβρουάριος 2010.

⁵ Έτσι Α. Τσήτσουρα, *Η εξέταση της προσωπικότητας του εγκληματίου*, Θεσσαλονίκη 1959, σελ. 128.

Άρθρο 4

Συμφωνούμε με την ανάγκη εξειδίκευσης των Δικαστών Ανηλίκων και μεγαλύτερης διάρκειας παραμονής τους στις θέσεις αυτές, προτείνουμε μάλιστα για χρονικό διάστημα που δεν περιορίζεται σε δύο μόνο τριετίες. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η αποκτηθείσα εμπειρία για μεγαλύτερο χρόνο προς το συμφέρον των ανηλίκων. (βλ. και πρόταση καθ. Ν.Κουράκη, ό.π., ο οποίος εισηγήθηκε τη δεκαετή διάρκεια).

Επί πλέον, όπως καλώς γνωρίζετε, αν και σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ.3 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών, Δικαστής Ανηλίκων ορίζεται κατά προτίμηση όποιος έχει ειδικές γνώσεις, στην πράξη κάτι τέτοιο δεν εφαρμόζεται, καθώς η εκπαίδευση των δικαστών δεν περιλαμβάνει τα σχετικά μαθήματα. Προτείνουμε να προβλέπεται ότι *προτιμώνται* οι δικαστές που έχουν παρακολουθήσει σχετικά επιμορφωτικά σεμινάρια ή είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος ή μεταπτυχιακού τίτλου στο ειδικό αντικείμενο, ώστε η Εθνική Σχολή Δικαστών να δεσμευθεί στην οργάνωσή τους, καθώς η θέση των δικαστών ανηλίκων τους επιβαρύνει με σημαντικά επιπρόσθετα καθήκοντα⁶.

Άρθρο 5

Θεωρούμε πολύ σημαντική και ανταποκρινόμενη στις προβλέψεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/92, αρ. 12) την εισαγωγή του κανόνα να απαιτείται η ακρόαση του ανηλίκου, όταν ο εισαγγελέας απέχει της ποινικής δίωξης και επιβάλλει με διάταξη ένα ή περισσότερα αναμορφωτικά μέτρα. Γεννώνται ωστόσο ερωτήματα σχετικά με την προτεινόμενη διατύπωση: «*εφόσον αυτή είναι εφικτή*», η οποία επιδέχεται ερμηνειών και μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια του δικαιώματος για λόγους, που δεν καθιστούν την άσκησή του αντικειμενικά ανέφικτη, αλλά απλά τη δυσχεραίνουν (λ.χ. ανήλικος που αδυνατεί να επικοινωνήσει χωρίς διερμηνέα, φόρτος εργασίας του εισαγγελέα, κ.ά.).

Άρθρο 8, που αντικαθιστά την παρ. 5 του άρθρου 282 ΚΠΔ

Σχετικά με την προσωρινή κράτηση επικροτούμε τη μείωση του χρόνου αυτής και θα τολμήσουμε να προτείνουμε την επιβολή της μόνο για τους ανηλίκους, που έχουν συμπληρώσει το 16 έτος της ηλικίας τους καθώς, όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, θεωρούμε ότι ανήλικοι μικρότερης ηλικίας δεν διαθέτουν την απαιτούμενη ψυχοκοινωνική ωριμότητα, με αποτέλεσμα η κράτησή τους να είναι εξαιρετικά επαχθής.

⁶ Βλ. σχετικά Α. Πιτσέλας, ό.π.σελ. 254.

Άρθρο 10, που τροποποιεί τις παρ. 1 έως 5 του άρθρου 17 του ν. 2298/95

Ο Συνήγορος του Παιδιού εκφράζει σοβαρές επιφυλάξεις σχετικά με την επιβολή του στερητικού της ελευθερίας αναμορφωτικού μέτρου του εγκλεισμού σε Ίδρυμα Αγωγής, σε ανηλίκους που δεν έχουν διωχθεί ή καταδικαστεί για την διάπραξη ποινικού αδικήματος, αλλά «*διαβιώνουν σε κοινωνικό περιβάλλον ατόμων τα οποία τελούν καθ' ἑξῆς ή κατ' ἐπάγγελμα αξιόπινες πράξεις*». Κατά την άποψή μας στους εν λόγω ανηλίκους, όπως και σε αυτούς που αντιμετωπίζουν «*δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής*», θα πρέπει να παρέχεται προστασία, με εισαγωγή σε κατάλληλες μονάδες μέριμνας και παιδαγωγικής φροντίδας, όπως ξενώνες ή στέγες φιλοξενίας, οι οποίες θα πρέπει να δημιουργηθούν από την Πολιτεία προκειμένου να υποστηρίξουν την εκπαιδευτική και κοινωνική τους ένταξη.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι από τις επισκέψεις μας το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου (το μόνο Ίδρυμα Αγωγής που λειτουργεί στην χώρα μας σήμερα) έχουμε διαπιστώσει ότι αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Ειδικότερα, το προσωπικό του δεν είναι εξειδικευμένο (ανειδίκευτοι σωφρονιστικοί υπάλληλοι αντί παιδαγωγών), ενώ στο ίδρυμα εισάγονται ανήλικοι με πολύ διαφορετικές ανάγκες (ανήλικοι σε κίνδυνο, ανήλικοι που έχουν διαπράξει αδικήματα, ορισμένοι εξ αυτών άτομα με νοητική στέρηση ή άλλες αναπηρίες, έφηβοι χρήστες ουσιών –ορισμένες φορές μάλιστα με συμπτώματα εξάρτησης-, κ.ά.), χωρίς αντίστοιχα να μπορεί να υπάρξει συστηματική παρέμβαση για την κάλυψη των αναγκών τους. Άποψή μας είναι ότι είναι απαραίτητο να υπάρξουν ξεχωριστές μονάδες για τις διαφορετικές κατηγορίες αναγκών των ανηλίκων, όπως επιχειρήθηκε να γίνει με το νομοσχέδιο για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων, που ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης το 2003, αλλά ουδέποτε ψηφίστηκε στη Βουλή. Το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων θα πρέπει να διατηρήσει τη μορφή ιδρύματος, όπου τοποθετούνται σε καθεστώς κλειστής κατ' αρχήν και ημιελεύθερης στη συνέχεια διαβίωσης, ανήλικοι παραβάτες του νόμου, για τους οποίους τα ηπιότερα αναμορφωτικά μέτρα κρίνονται ανεπαρκή, ωστόσο η ηλικία τους, τα αδικήματα που έχουν διαπράξει και η προσωπικότητά τους δεν συντείνουν στην επιβολή ποινικού σωφρονισμού. Αντίθετα, ανήλικοι με δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής, που δεν έχουν διωχθεί ή καταδικαστεί για τη διάπραξη αδικήματος, θα πρέπει να τοποθετούνται σε ειδικές στέγες και ξενώνες φιλοξενίας, με κατάλληλη στελέχωση και υποστηρικτικό – παιδαγωγικό πρόγραμμα που θα επιδιώκει την ορθή κοινωνικοποίησή τους. Τέτοια μονάδα δεν υπάρχει σήμερα στην χώρα μας. Ωστόσο, η ΜΚΟ «Παιδικά Χωριά SOS» λειτούργησε με επιτυχία επί μία διετία ξενώνα για εναντιωματικούς εφήβους, ο οποίος, παρά το γεγονός ότι κάλυπτε σημαντικότερες ανάγκες από εκείνες που περιγράφηκαν αμέσως παραπάνω, δυστυχώς ανέστειλε την λειτουργία του τον Ιούνιο του 2009, λόγω ανεπαρκούς υποστήριξης από την Πολιτεία.

Τέλος, ο Συνήγορος του Πολίτη εκτιμά στο ίδιο πνεύμα ότι θα πρέπει να προβλεφθούν και να λειτουργήσουν οπωσδήποτε θεραπευτικές μονάδες για ανηλίκους με σοβαρές ψυχικές διαταραχές, νοητική υστέρηση ή άλλα σοβαρά προβλήματα υγείας και κέντρα για τοξικοεξαρτημένους εφήβους.

Άρθρο 11

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων μπορούν να επιτελούν σημαντικότερο κοινωνικό έργο και, όπως ορθά επισημαίνεται στην αιτιολογική έκθεση, μέχρι σήμερα δεν φαίνεται να μπορούν αν ανταποκριθούν στο έργο που τους έχει ανατεθεί. Ωστόσο, για την ενίσχυση των Εταιρειών θα πρέπει να υπάρξουν ασφαλιστικές δικλείδες που θα διευκολύνουν την ουσιαστική λειτουργία τους, οι οποίες φαίνονται να απουσιάζουν από το σχέδιο νόμου. Ειδικότερα, στο εν λόγω άρθρο:

- Δεν προβλέπεται η μερική απαλλαγή των Προέδρων των Εταιρειών – τουλάχιστον στις μεγαλύτερες πόλεις, όπου οι ΕΠΑ έχουν αυξημένο φόρτο υποχρεώσεων- από τα καθήκοντά τους στο δικαστικό σώμα, ώστε να μπορούν απρόσκοπτα να ασχολούνται με το έργο τους.
- Δεν προβλέπονται κριτήρια και διαδικασίες χρηματοδότησης των Εταιρειών από τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Δεν προβλέπεται η έμμισθη απασχόληση επιστημονικού προσωπικού, πλήρους ή έστω μερικής απασχόλησης από τις Ε.Π.Α.. Θεωρούμε απαραίτητο να προβλεφθεί η λειτουργία κοινωνικής υπηρεσίας, τουλάχιστον στις μεγαλύτερες πόλεις (Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο), προκειμένου να καταστεί εφικτή η επίτευξη της αποστολής τους.
- Δεν προβλέπονται οι όροι και τα πλαίσια λειτουργίας των στεγών φιλοξενίας ανηλίκων από τις Εταιρείες. Ας σημειωθεί ότι οι Ε.Π.Α., που σήμερα λειτουργούν τέτοιες μονάδες (Αθήνα, Πειραιά, Βόλου, Ηρακλείου Κρήτης) αντιμετωπίζουν πολύ σοβαρά προβλήματα σχετικά με την στελέχωσή τους. Ορισμένες στέγες χρησιμοποιούν αποσπασμένους σωφρονιστικούς υπαλλήλους αντί για παιδαγωγούς για την καθημερινή φροντίδα και παρακολούθηση των φιλοξενούμενων. Άλλες προσλαμβάνουν προσωπικό με συμβάσεις ορισμένου χρόνου (8μηνες), με αποτέλεσμα να μένει η στέγη χωρίς προσωπικό για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα, ενώ κάθε χρόνο προσλαμβάνεται καινούριο προσωπικό και είναι αδύνατο να αναπτυχθούν σταθερές σχέσεις με τους φιλοξενούμενους.
- Δεν προβλέπεται το πλαίσιο και ο τρόπος κάλυψης των εξόδων για την παροχή νομικής βοήθειας σε κατηγορούμενους ανηλίκους από τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων. Σημειώνουμε ότι σήμερα επείγει η διασφάλιση της βιωσιμότητας του προγράμματος νομικής βοήθειας για νέους κατηγορούμενους

των δικηγορικών συλλόγων, που κατά περιόδους χρηματοδοτείται από την Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς⁷.

Άρθρο 12

Στο άρθρο αυτό αναφέρονται κυρίως ο χαρακτήρας, οι σκοποί και τα μέσα του νέου νομικού προσώπου, όχι όμως περισσότερα θέματα, σχετικά με την οργάνωση, τη λειτουργία, τη στελέχωση και τη δραστηριοποίησή του, που πρόκειται να ρυθμιστούν κατά ρητή πρόβλεψη με επερχόμενη Υπουργική Απόφαση.

1. Κατ' αρχήν, επιτρέψτε μας να επισημάνουμε ως προς τον τίτλο του υπό ίδρυση νομικού προσώπου ότι, ενώ στην επικεφαλίδα του νόμου αναφέρεται ως νομικό πρόσωπο *«για την πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους»*, στο εν λόγω άρθρο χρησιμοποιείται ο όρος *«εγκληματικότητα των ανηλίκων»*. Εκτιμούμε ότι θα ήταν σκόπιμο ο όρος *«εγκληματικότητα»* να αποφευχθεί, και να χρησιμοποιηθεί αντ' αυτού ο όρος *«παραβατικότητα»*, ο οποίος έχει καθιερωθεί τα τελευταία χρόνια για λόγους αποφυγής του αρνητικού στιγματισμού των ανηλίκων.

2. Σε ό,τι αφορά το αντικείμενο και τους σκοπούς του εν λόγω νομικού προσώπου, όπως περιγράφονται στο άρθρο 12 του παρόντος σχεδίου νόμου, σημειώνονται τα ακόλουθα:

- Προβληματίζει καταρχάς η αρμοδιότητα ενός νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου να *«οργανώνει και συντονίζει το έργο των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων πανελλαδικά...»*, τη στιγμή που οι τελευταίες αποτελούν πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Θεωρούμε ορθότερο να προβλέπεται ότι το Κέντρο *«θα παρακολουθεί το έργο των ΕΠΑ και θα εισηγείται προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης τα αναγκαία μέτρα για την βελτίωσή του»*.

- Η *«διαμόρφωση κεντρικής υπηρεσίας καταγγελιών πράξεων κακοποίησης ή εγκατάλειψης ανηλίκων»*, θα πρέπει να επανεξετασθεί υπό το πρίσμα της λειτουργίας αντίστοιχων υπηρεσιών από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, από τις κατά τόπους Εισαγγελίες Ανηλίκων αλλά και –σε ένα βαθμό– από το Συνήγορο του Παιδιού. Το ζητούμενο είναι να ενισχυθούν οι υπάρχοντες μηχανισμοί διαχείρισης καταγγελιών, ιδίως μάλιστα οι κατά τόπους εισαγγελίες, με εισαγγελικούς λειτουργούς και κοινωνικές υπηρεσίες, που θα προβαίνουν στη διερεύνηση των καταγγελιών, και όχι η δημιουργία ενός ακόμη μηχανισμού υποδοχής καταγγελιών, με αβέβαιη κατάληξη στη διαχείρισή τους.

- Θεωρούμε μάλλον προβληματική τη διατύπωση *«αναλαμβάνει την προώθηση και υλοποίηση των νέων θεραπευτικών ή αναμορφωτικών μέτρων»*.

⁷ Βλέπε σχετική εισήγηση Γ.Μόσχου σε ημερίδα του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών στις 22.2.2010 με θέμα «Ο Συνήγορος του Παιδιού και το δικαίωμα των ανηλίκων στη νομική υπεράσπιση».

Η υλοποίηση των νέων αναμορφωτικών μέτρων σε ένα βαθμό υπάγεται στην αρμοδιότητα των υπηρεσιών επιμελητών των δικαστηρίων ανηλίκων και σε ένα άλλο στους υπάρχοντες φορείς της κοινότητας, που παρέχουν θεραπευτικά, εκπαιδευτικά, ψυχολογικά και κοινωνικά προγράμματα για εφήβους. Αυτό που κατά την άποψή μας⁸ θεσμικά απουσιάζει μέχρι σήμερα είναι ένα σύστημα επιλογής, πιστοποίησης, εποπτείας και ενίσχυσης των φορέων που θα υλοποιούν τα σχετικά μέτρα, όπως και η προώθηση μεθοδολογικών εργαλείων και επιμόρφωσης των επαγγελματιών, που θα αναλαμβάνουν σχετικές ευθύνες. Προτείνουμε, επομένως, το Κέντρο να εστιαστεί σε αυτήν ακριβώς την οργάνωση και προώθηση της εφαρμογής των μέτρων και όχι στην απ' ευθείας υλοποίησή τους.

- Η «*διαμόρφωση μηχανισμών ανίχνευσης της κακοποίησης των παιδιών σε συνεργασία με τα σχολεία*» αποτελεί ενέργεια που θα πρέπει να συνδυαστεί με την ανάπτυξη υπηρεσιών πρόνοιας και ψυχικής υγείας στο πλαίσιο του Υπουργείου Παιδείας. Επομένως, ως προς την αρμοδιότητα του Κέντρου, προτείνουμε να προβλέπεται η «*συνδρομή του Κέντρου στην ανάπτυξη μηχανισμών για την ανίχνευση της κακοποίησης των παιδιών, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων*».

- Προβληματισμό γεννά επίσης η διατύπωση της παρ.7 του άρ.12, σύμφωνα με την οποία «*το Κέντρο ...εξομοιούται με Μη Κυβερνητική Οργάνωση (Μ.Κ.Ο) με διετή εμπειρία για την χρηματοδότηση εκτέλεσης προγραμμάτων κατά την έννοια του άρθρου 12 παρ.1. του ν. 2731/1999*», καθώς τόσο ο χαρακτήρας της μη κυβερνητικής οργάνωσης όσο και η απόκτηση της διετούς εμπειρίας δεν μπορούν, κατά την εκτίμησή μας, να αποκτώνται μέσω νομοθετικής ρύθμισης, αλλά με ουσιαστική πλήρωση των συναφών προϋποθέσεων που θέτει ο παραπάνω νόμος.

Παρότι αναγνωρίζουμε τους πολύπλευρους και κοινωνικά ωφέλιμους σκοπούς του υπό δημιουργία Κέντρου, επιθυμούμε να σας εκφράσουμε την ανησυχία μας, διότι η προτεινόμενη νομοθετική ρύθμιση δεν διασφαλίζει την παραπάνω λειτουργία και αυτή εναποτίθεται στην επερχόμενη Υπουργική Απόφαση.

Συμπληρωματικές Επισημάνσεις επί του σχεδίου νόμου

Τέλος, επιπρόσθετα προς τις παρατηρήσεις της Αρχής, επί των ρυθμίσεων του σχεδίου νόμου, θα θέλαμε να σας θέσουμε υπόψη την εκτίμηση ότι η νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου σας, που αφορά τη βελτίωση της νομοθεσίας για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δραστών, ίσως θα έπρεπε να περιλάβει και ρυθμίσεις που αφορούν το Ποινικό Μητρώο. Συναφείς προτάσεις έχουν διατυπωθεί τα τελευταία χρόνια τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁹. Συγκεκριμένα, εκτιμούμε ότι θα ήταν σκόπιμο να προβλεφθεί:

⁸ Βλέπε σχετική αναφορά στην Ετήσια Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη 2005, σελ 175.

⁹ Βλέπε σχετική Έκθεση και προτάσεις της ΕΕΔΑ, 12.3.2009

- Η κατάργηση αναγραφής στο ποινικό μητρώο ανηλίκων των αποφάσεων που αφορούν επιβολή αναμορφωτικών μέτρων. Μέχρι σήμερα προβλέπεται η διαγραφή των μέτρων με την ενηλικίωση των ανηλίκων, αλλά από την πράξη γνωρίζουμε ότι σε αρκετές περιπτώσεις η διαγραφή δεν λαμβάνει χώρα.

- Η μείωση των προθεσμιών για την καταστροφή των δελτίων ποινικού μητρώου που αφορούν επιβολή ποινικού σωφρονισμού, σε τρία έτη μετά την έκτιση της ποινής με οποιοδήποτε τρόπο, εφ' όσον ο ελάχιστος χρόνος περιορισμού που έχει επιβληθεί δεν υπερβαίνει το έτος, και σε πέντε έτη αν υπερβαίνει το έτος, εκτός αν στο διάστημα αυτό έχει επέλθει νέα καταδίκη.

- Η πρόσβαση στο ποινικό μητρώο δικαστικής χρήσης ανηλίκων των αρχών και των προσώπων που απαριθμούνται στο εδάφιο (δ) του άρθρου 577 ΚΠΔ να μην επιτρέπεται όταν αυτά δρουν ως υποψήφιοι εργοδότες, αλλά να περιορίζεται στο ποινικό μητρώο γενικής χρήσης.

Κλείνοντας την επιστολή μας επιθυμούμε να σας διαβεβαιώσουμε για την διαθεσιμότητα της Αρχής μας να συνεισφέρει στις προσπάθειες του Υπουργείου σας για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος ποινικής μεταχείρισης των ανηλίκων και τη δημιουργία νέου νομικού προσώπου, το οποίο θα αναλάβει να συντονίσει δράσεις για την πρόληψη της θυματοποίησης και της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους. Αυτό άλλωστε ήταν και το πνεύμα της συνάντησης εργασίας που έλαβε χώρα μαζί σας και με εκπροσώπους της Εθνικής Επιτροπής της UNICEF στον Συνήγορο του Πολίτη στις 5.1.2010. Θα είμαστε στην διάθεσή σας για περαιτέρω συνεργασία.

Με τιμή

Γιώργος Β. Καμίνης

Γιώργος Μόσχος

Συνήγορος του Πολίτη

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη
για τα Δικαιώματα του Παιδιού